

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

№ 104 (3298) 1955 ч. май 24, Вторник Өртөз 20 коп.

РАЦИОНАЛИЗАЦИЯГА БОЛГАШ ЧОГААДЫЛГАГА ХҮН БҮРҮНҮҢ КИЧЭЭНГЕЙН САЛЫ

Бистия социалистик индустриалдык ажилчы чоннарынын массалык чогуулашы чорунга болган чурттуу бадрукчу куштерин соксаал чок өстүреринге кызыгыр чок дегем арга ажитынган. Социализм ажилчы чоннарынын улуг нуруузуна бо дун иергейлээр, улуста тегтүнес арлаарын болган таланттын калбартыр ар агын тургузуп турар деп Владимир Ильич Ленин чугаалаан.

Коммунистик индустриалдык тургузарынын канчаар-даа ажак улуг программаны куш-ажылдык бадрукчулукун бедерин, дерлелерин болган техниканы долу ажилгаары деген, бадрукчулукун технологияны улам-на болбазырапгайжыдары болган куш-ажылдык ажитынгы кылдыр организастаары деген чурттуулук дегемесди чорударын негер турар.

Бистия чурттуу рационализациянын болган чогадылган канчаар-даа ажак улуг темпозде калбаргынын учуру мында. Бадрукчулукун болбазырапгайжыдарына, куш-ажылдык бадрукчулукун бедеринге болган чак курамыраарын тыварына дуузал турар хей хей рационализациялар болган чогадылгычлар Кызыл хоорайдын болган областын бадрукчулукун бедеринге бар, «Хазас алдын» трестиванын Кызылда принск эргелелин автотранспорт контролары бо талазы-биле улуг ажилдарын чоруткан.

Инда рационализаторларнын болган чогадылгычларын бөрүзү тургустунган, болган рационализация база чогадылгыч талазы-биле тускай план чогаатынган. Ажилчылардын болган инженер-техник ажитынгылардан кирген бүгү-ле саналарын ол бөргө саат чок көрүн турар болган бадрукчулукун бедеринде турар. Транспорт контроларынын администрация чери бо айттыргача чугула кичээнгейн салды, оон эргелелин саналарын деткип турар. Рационализаторларнын санынын болган оларын кийрин турар инжи-бүрү саналарынын сөөлүгү үчүс өскөн бо дугайында тодаргай багытка болду. Бо чылдын чүгүс дөрт айларынын иштинде бестин рационализатору 16 чак саналар кирген. Оларын чугаалажы берген болган хей кезин ам үдө бадрукчулукун бедеринде.

Оон түнелинде коллективте куш-ажылдык бадрукчулукун бедерин, автоматизациянын септелелерин темпоз дүргөдөн болган шынарны экижон. Механистик мастерскаянын начальниги эш Никитин подпешниктер худар тускай керекселди чогааткан. Ол керексел подпешниктерин дүргөн болган шынарын кылдыр худар аргаан берген, анда худар подпешниктерин кылдыр эшит болган бадрукчу, хей ажыс негесейн турар. Эш Никитин слесарь эш Овсянников-биле канды хаарылар ставовка улуг кемчөөлүгү металл кестер бисти кылган. Оон түнелинде ук ажилды кылдырыга хей күш үнери 2 катат кылмырлан болган металлдын чогуулашы үнери дыкка эвөөжөөн.

Ол-ла конторанын дарганы эш Афонкин кузов эриптерин белектээр матрици чогааткан. Ол оон ийди электр күчү-биле ажилдар бөдүнү масланы кылдыры база саналдан. Паратик механиги эш Крылов механистик мастерскаяда хей күш үнер элөөн хей ажилдарын механикастар талазы-биле эвөөн эвес саналдарын база кырды.

Рационализация болган чогадылгыч айттырынга сөөлүгү үдө культура эргелелин салып турар апарган. Механик Малюфев, индустриалдык инструктору Белоусов болган слесарь Билинов—бо эштер дүргөдү сазынын чазар машинанын конструкторизм чогаатканар. Ол саналды бадрукчулукун бедеринде бир ээлдөгө 12 дүргө сазынын чазар аргаан берген болган ажилдык бадрукчулукун 5—6 катат бөдөн. Индустриал эш Шаронов юмну дептерларде оон иштин талазынче кийр кошкак кылдыр өзөр станокту кылдыры

Областын колхозтарында тарылганын чоруп турарынын М Е Д Э Э З И (хуу-биле)

1955 жылдын май 20-де

Райондор аты	Иштөө-биле чыгып турарын	Оон иштинде тарылган чактары	Куку-рузу	Тарылган тоору	Ногаалар	Мал чыгып турарын	Каргоола
Улуг-Хем	108,1	108,2	96,4	—	10,9	153,0	57,3
Каа-Хем	106,0	121,3	34,7	46,6	15,5	13,0	16,4
Тавды	104,0	108,8	64,6	3,8	6,6	104,1	13,3
Бил-Хем	102,9	111,0	—	—	—	53,3	4,0
Чаа-Хөл	100,9	104,8	91,3	43,0	28,0	98,0	8,3
Өвүр	100,0	103,7	—	—	—	—	—
Сут-Хөл	95,8	110,5	—	—	—	—	55,5
Тес-Хем	94,9	109,8	30,0	—	13,3	50,0	57,1
Былды	90,9	114,4	11,4	16,0	—	—	—
Бай-Тайга	89,4	100,6	8,0	—	—	—	1,0
Эрөн	86,4	114,6	—	—	—	—	—
Барыш-Хемчик	84,1	93,6	3,5	30,0	—	—	—
Чөөн-Хемчик	83,6	102,4	14,3	8,5	2,8	—	13,6
Тоду	30,0	66,6	—	—	—	—	—

Үлетпүр ажилдакчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Үлетпүр ажилдакчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы Москвага май 18-те довуулан деп дындактан болгай. Түндөй хуралга СЭКП Төп Комитетинин Бирин Секретары эш Н. С. Хрущев чүвө чугаалаан, оон хуралга отурганнар ийди-биле утканнар.

Эш Хрущевтун чугаалааны болза, бистия үлетпүрүстүн ажилынын айттырылганынын талазы-биле бодумуну сагынар-ыргаларынын чугаалаарынын мурнунда кедээ ажил-агыйда байлаамды көргүзүп турар чамдык саннарын болган фактыларын айттырдык тур мен. Кедээ ажил-агыйны көдүрү дугайында партиянын шиттирлери онза улуг учур-дуузалыг. Партиянын Төп Комитетинин январь Пленумунун сыйган сорулгаары, инди айттынганын мышап алды чылда эвес, а харын үш—дөрт чыл иштинде күөсетер деп бодарынын бүгү үндөни-барымдаалары бер. (Үргүчүлөлдөгү адыш чаксаашымы).

Тараа ажитынган талазы-биле чамдык саннар мындыр-дыр. Тараа ажилдын көдүрeri болган анза үндөйлөп, мал ажилын көдүрeri болза, ТБ-нын Пленумунун шиттирлеринде салдыгын кол сорулга болур дээр биддингир.

1953 чылга болзага бо чылдын тараа культураларынын тарылганын 18 миллион 587 муң гектар калбаргырын планда берген. Ичкарга колхозтор болган совхозтар ол планын улагтырыларынын талазынче бичил өшптер боор деп чүвөгө бадрук мен. План маргылда чокка ажыр күөсеттер. Бисте өртөн чынып кур болган куруккан черлерин 13 миллион гектар кылдыр андарар деп телевизир турган болза, керек кырында 17 миллион ажыг гектарын алдартган.

Бир эвес анза ийи хире миллион гектар чакса андарыгынын неметер болза, чүгө кур черлерин шиттээди алганыннан 20 миллион хире гектар тарынганын турар алдарт-дыр. Бир эвес бис гектардан-на чүгө 60 пуд таранын ажаап алып болузувуса чурт 1 миллиард 200 миллион пуд таранын немей айып алаар. Бисте бар турган чүгө неметер ол биче эвес сав-дыр. Бисте ол-да өөртүр учураг.

Бисте чүнүн ачымында тарылга шөлдерин индиг дүргөн калбартыр болган тараа ажилын көдүреринин быжыг суурун салыр артыгын болган бис! Бистия күчүлүг социалистик индустриялык шиттөөтин алдынын турар кур черлерин район-район чечир санагы эки машиналар-биле хандырган чорутуу ачымы-дыр деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Ол чоруп бистия ажилын ажитынгыстын, бистия колхозчу тарыхчыларынын мадырыг куш-ажылдын ачымында, партиянын сыйгарынын өзугаар комсомол кур черге бодуну эи эки экилерин чорутканынын ачымында чедип алдыар артыгын болган.

Бо чылдын чак орайлаза болза-даа, чакса тарылга өртөн чыныгынан эвөөн эки чоруп турар. Май 15-ке чедир чурттуу колхозтарында болган совхозтарында өртөн чыныг ол-ла үезинде: тараа культураларын 16 миллион 300 муң гектар, оон иштинде кызылматы 11 миллион 750 муң гектар хейтүр тараан.

Бисте кукурузунын тарылгамы дыкка дүргөн калбартыр турар. Колхозтор болган совхозтор бо керекке улуг идеянын идея-репти турар, а оларын идеянын инди-ла хей чүдөр хамааржыр. Кукуруза—мал ажилын көдүрде күчүлүг чүгү деп чүвени практикага көргүсөн. Кукуруза тарылгамы бо чылдын улуг кемчөөлөгө, бедие темпелерин чорутууну турар. 1954 чылда кукурузаны 3,5 миллион гектарга тарып турганынча удур бо чылдын 16 миллион гектарга тарып деп турар. Майнын 15-ке чедир өртөн чыныг ол-ла үезинде турганыннан 4,5 миллион гектар хей кукурузаны тараан.

Райондарын хей кезинде агаар-бөдүлөстү байламы бо чылдын эки, чакшыны бүгү-ле черлерде четчир-биле чаап турар. Бир эвес баш удур көдүргөмөн канды-бир байладар тынты берсе болза (бойдука ол чорук болган чок-ла таваржы бөөр чүвө болгай), бо чылдын эки дүктүтү ап болурун бүгү барымдаалары бар.

Чамдык түнелдер мал ажилынын талазында база бар. Сөөлүгү 7 айларын дүргү-дүндө сүтүнүн нити саздаам 1953—54 чылдын ол-ла үезинде денпозгө 840 муң тонна азы 29 хуу көвүдөөн, 1952—1953 чылдыгында удур 1 миллион 424 муң тонна азы 60 хуу көвүдөөн. 1955 чылдын май 10-га чедир сүтүгү 1954 чылдын ол-ла үезинден 22 хуу хейтү белектөөн болган сазды алган.

Бо чедикшин болза, мал ажилын көдүреринге колхозчуларын материалдык сонуураалдын бедер, оларын индустриалдык көдүрер, кедээ ажил-агыйын көдүреринче партия организациаларынын кичээнгейн хаара тудар, машина-трактор станцияларын кадрлар-биле быжыгалаар чорукту партиянын чедип алганынын түнелди болур.

Тараа болган мал ажилынын талазы-биле бо саннар болза, партиянын Төп Комитетинин январь Пленумунун шиттирлери чедикшинин боттанын турар дээрин керечилди турар-дыр. Ол дээрге, ам кедээ ажил-агыже кичээнгейн кошкандык база керекти чаяагар агышынычче кийрип болур дээни ол эвес бойбайлаан. Бисте кедээ ажил-агыйын көдүрeri дөөн демиселге боттарыстын шудуру, чорувусту улам ийди көргүсөр, ажил-херекти организастаарын экиждер болган оон бургузарларды учураг бис. Бистия сорулгагы—социалистик кедээ ажил-агый чонну аш-чөм продуктуларын-биле, а үлетпүрүгү чиг-эт-биле абекшиллиг хандырган турар шак мынды байлады чедип алдыр болур. Ол сорулгагы шиттирлерде бүгү-ле болдунар аргалар бистия мурдугуста өөкүзү-биле туруп турар.

Оон ийди эш Хрущев үлетпүрүн айттырылганын доктааган.

Бир төө бистер үлетпүрүн айттырылганын калбаа-биле чугаалажы турар болганынчте бисте улуг бергелер бар-дыр, үлетпүрде байдал эки эвес-тир деп, дайыннар чугаалаан болзаар. Ол чорук керек кырында боттуту чүгү-биле дүшпөсө болуру чугаажок. Бис улам эки чүгүлү күзөөр бис, а эки чүгүлө кызыгаар турбас. Мынчанган бистер улус ажил-агыйын көдүреринин кандыг-даа айттырылганын тургузуп турга, чугаалажып турар бис.

Бистия үлетпүрүгү канды хире ажил-агыйын чугаалаан болзаар? Ол чедикшинин ажилдан турар. Бешки беш чыл планы ажыр күөсеттерин турар деп ам-даа чугаалап болур. Ол чүнүн дугайына чугаалап турармы? Ол болза, бистия ажилын агышы, колхозчу тарыхчыларымыс болган совет индустриалдык Коммунистик партиянын болган Совет чаксааттык удурулгазы-биле кайы хире чүгүлүгү ажилдан турар дээринин дугайына чугаалап турар-дыр. (Үргүчүлөлдөгү адыш чаксаашымы).

Совет улус Коммунистик партиянын удурулгазы-биле бүгү делегейге төөгүлүгү чедикшинерин чедип алган. Коммунистик партиянын чыгыны шугумун боттандырганынын түнелдинде бистия чуртувусу жожундай, агрардыг чурт турганында индустриалдык-колхозчу күрөсө болу берген.

Маркс-Энгельс-Ленин-Сталиннын өөрдүн удурулга болдураган, совет улус социализмин тургускан болган коммунистиче оруткан бадрукчид чоруп оор. Бистия сорулгагы болза, Совет Эвилелдин күчү-шыдамын улам ийди быжыгалаар, улус ажил-агыйын, бирги эөлдөгө аар индустриялык көдүрeri болган анза үндөйлөп чик үлетпүрүн, кедээ ажил-агыйын көдүрeri, улустун чаагай байламын чайгышын чокка экиждерин чедип алдыр болур. Бистия сорулгагы—ажылдын агынын болган тарыхчыларынын акы-думна эвилелин, бистия чуртувустун улустарынын улуг найраалын бүгү кемчөө-биле быжыгалаар болур. Бистия партиянык бодуну бүгү-ле ажил-чорудулазынча оон удурулга болдуруп турар.

Бистия үлетпүрүгү канды чыгык улуг куралдарын, инчаарга ол куралдарын ам-даа багай ажилдагынын турар деп эш Хрущев демделген. Ол дугайын бо хуралга эес алган кийлер шиттүү чөптү-биле чугаалаан. Чөвтүгү хуралдын киржикчилер бистия социалистик индустриялык улам ийди көдүреринин талазы-биле партиянын Төп Комитетинин болган СССР-дин Министрлер Чөвүлелинин ажилдан кылган кемчөөлөрүн чаксы эш-сеткелдик деткип турар-дыр.

Бадрукчулук эки организастап турган, бисте агыс бар турар бадрукче шөлдеринге, бар турар дөргө-керексел-биле үлетпүр продукциянын үндөрүн дыкка улагтырынын чедип ап болур бис. Металдын эки ажилдан турган, бисте металл кылдырынын бадрукчу үндөрүн бодун чурт—ийи катат улагтырып болур бис. Бисте металлдын бодмача чок ажилга бөдөрүн дугайын эш Хрущев хей санагы тодаргай чикетер-биле чугаалаан.

Үлетпүр бадрукчулукун тударга демир бетонуны мындага чедир эвөөн ажиллап турар, ол чорук металл конструкторларында хей санагы металлдын ажык чокка чарыгдарына чедип турар. Чамдык туду-жугулар металл конструкторларын калбаа-биле херекчорук чорукту дүргөн болган быжыг кылдыр тударынын эргөкчү чүгү-биле шимчөөлөрүнүн орадажыг турарлар. Быжыг дээринин талазы кандыг дээрге, бистия бургузарымыс бестин Улуг Ивановын конга-азарын металл конструкторлар чокка тургускан, оон быжык агыс үнери хей-хей туду-жугулар эларгап болулар. А туду-жугу хуусааны кандыг дээрге, ажил-херекти шын организастаар болза, демир бетону ажилдаары эи-не эки түнелдерин берип болур.

Туду-га-лаа, бадрукчулук эес талазынча-лаа ажил-херектин экономикаг талазынче улуг кичээнгей салмынын эргөкчү чугулазын эш Хрущев онзал деп делетген.

Чонту-толганыч болуп чек артык металл бисте үнүп турар дээр! Ол чорук бадрукчулукун сайырапгайжыдар дугайында, металлдын чидирин бары-ла бургу-биле чок кылды аргаан бөөр чаа технологиянын ажилгаар дугайында сазыг салбай турар бистия хей-хей ажил-агый-жарымын төгөйлөкчө чоруну түнелден болуп турар. Оон боттандыра агыс үнери техникамыс бодунар улуг аргаларын берип турар. Хестелге болган дарганалга херекселерин калбаа-биле ажилдаары, илангыт куудушкуну метод дун болган эске-даа хей-хей техникти аргаларын ажилгаары чонгуну мырнай хезиг кемчөөгө чедип болур.

Керек кырында чамытка дарганаларына херекчорук материал 10 килограмм болуп турда, оон кылдынган кезек 1 килограмм болулаар. Мынчаарга 9 килограмм металл чонту-толганыч болуп үс берген ышкымы. Оон-биле канды анза токарларын, фрезерлениктерин дыкка хей күжү үнү, электрэнергия хей-биле чарыгдылып, чексөк-херексел ажитынгы эвес ажилдагынын турар.

Оон соонда эш Хрущев прокаттык ассортиментин калбаргынын эргөкчү чугулазын дугайын чугаалаан. Бир эвес прокаттык чоон-чигенегин талазы-биле, хезининин талазы-биле, а ол мышап шынарыннын талазы-биле элөөн байлак ассортиментин бадрукчу үндөр болза, дыкка хей металлдын канвал ап болур деп ол чугаалаан.

кооперастыдары улуг учур-дуузалыг. Министр бургуз бадрукчулукун кымын, бодунун министрствозун бадрукчулукунин хемчөөлөгө чорукчусал турар. А ол чорук ылангыч бистия социалистик бадрукчулуктагык бодмачажок болур-дур. Сорулга болза, бадрукчулук тускайжыдарынын болган калбаа-биле кооперастыдарынын улангышынычче баары болур. Кооперация чүгө чангыс министрствозун иштинге эвес, харын министрствозлар аразында тур учурагт. Тускайжытылган заводтарын тургузары үлетпүрүн бедие шынарыг болган дыкка чик өртөктин кылгыларын массалык үндөрүн организастаар, ол херекке дүмчүк бөрөлөнар чорукту дүргөн ууткаар аргаан бөдөр.

Улуг кичээнгейн станок тудуушкун үлетпүрүн хөгжүдөшчө, инструментин болган дуулаар херекселерин бадрукчуну улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүгү кемчөө-биле сайырапгайжыдар, үлетпүрүн бүгү алдылары он чак дөргө-херекселдер-биле чепсөгөзөр болузувуса чотур. Бистер оон бир эвес бистия станок тудуушкун болган инструмент үлетпүрүгү үлетпүрүнчү эес алдыларынын хөгжүдөшчө улагтырып керек деп Хрущев чугаалаан. Бадрукчулук техниканын бүг

Улетпур ажылдакчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ЧУГААЗЫНЫҢ ТӨНЧҮЗҮ

Совет даштыкы политикаынын үлестин принциптери болза янзы-бүрү социал системаларынын тайбыш кызы-кебизе турар аралынын болгаш өргөжөк чугулаанын хүлөөсү көрүп болуп турар. Чүгүл өш принциптерини удурутулга болдурун алгаш бүгү чурттарын арасында таарымчалыг харылааларын болгаш ажыл-ишти кады ажылдажыдыганын тургузуу болуп.

Лаванын принципин чорулары өргөжөк чугула деп болдым быжык-биле барымдаалап турар бис. Анаа үндешилээш Югославия-биле быжык болгаш найырадыг харылааларын тургузуу шыдар бис бе? Чөпө шыдар бис.

Ош ынай. Кайы-кайымынга ажитыг байдалларга садыгжажымшыкын болгаш өскө-даа экономиктиг харылааларын Югославия-биле көгүздүп шыдар бис бе? Ол чорук чурттарын кайымынга-даа ажитыг болуп бе? Чугаажок шыдар бис, чугаажок ажитыг болуп.

Найырадыг чүе-чүс чылдардыг чачылдарыг болгаш инити дайынынага удуур каш уаа тузучуп келген Югославиянын болгаш Совет Эвилелинин улустарында, ол элек келер үе дөсү, аас-кежиштиг амандар дөсү инити сорулгалыг улустарда. — ол улустарда калык болгаш бүгү талаалыг кады-ажылдажыгынын быжык стурру бар дөсүнине быжык бүзүрдүг бис. Инити кады-ажылдажыга чүгө совет болгаш өргөсүл улустарга чүгүл болуп турар эвес болдур инити деп Н. С. Хрущев чулаалаан. Ол бүгү делегейде тайбышынн хөрөнгө чүгүл.

Эштер! Уауг Ленинниг тургусканы Совет социализмниг күрүнө быжымын база чедипшигнин көгүзү турар. Бистин чедипшигнеривис өзү база көүдөп турар. Бир эвес бистер улетпур, көдө ажил-агилын, күрүнө тудуушкунун, даштыкы политикаынын удуруту талаанын билестини тургузууга турар бүгү сорулгалын инитилеринин болдурчак, болышеникчи бу-биле, ленинчи бу-биле көөр болдуруоса олар улам-на хей болур.

Совет кижилер Коммунистг партианын, оог Топ Комитетиниң удурутулганын-биле, бистин чаазааныстыг удурутулганын-биле коммуниам тургузуушкунунун уауг сорулгаларын боттандырар дөсү улам уауг күш-биле демисежирлер. (Ургучулардыг адыш чакнашыкыны. Шупту туруп илген).

Эки ажылдыг организация

Эртен 1954 чылдын төңгүзүнде областтык херектежчилер инитилелинде ДОСААФ эге организациянын инити хуралында комитеттин чаа составын соотсам, анаа дымжага болгаш конькиге магнаарынын база боодалганын болгумиери тургусканын, коллективте ДОСААФ эге организациян даргазынга өш Потылицыннын сонгаан. Ол болгумиер расписане буугаар дөтөөмал өөренип турарлар. Чижээ, боодалга болгумиунүг киржикчилери автоматтыг, винтовканын бүгү кезектери болгаш оларын эки хынан билер кылдыр өөренип алганнар. Балгунчун удурутукууш өз Насекия бо талааны-биле ажилды эки чорудун турар. Алар январь, февраль, март болгаш апрель айларда биче калыңраг бооларын бүгү кезектери болгаш ол бооларын чачыг чокка боолан билер кылдыр өөренип алганнар.

Ол болгумиунүг эр улустарынн командан Совет Армиянын 37 чыг оюн таварыштыр хоорайнын ДОСААФ эге организацияларын боодалга талааны-биле инити маршалазынга кирешеш үшкү черин ээлеп, үшкү чергенин диплому-биле шаанатка болгаш команданын тус-тус киржикчилерине хоорайнын ДОСААФ комитетинин хүндүгүг бижиктерин тымыска. Мартылдага эштер Насекия, Назаров, Потылицын, Голенков, Наханов олар дыка хей санарын атканнар.

Ол болгумиунүг хөрөжөннеринин командан март 8-ти таварыштыр болгаш хөрөжөннерин боодалга талааны-биле хоорай маршалдазынга кирешеш бириг черин алганнар. Ол команданга бириг чергенин диплому тымыска болгаш оон киржикчилерин ДОСААФ комитетинин Хүндүгүг бижиктери-биле тус-тус шаанна. Мартылдага Брунина, Макарова, Данчинова, Дрешенко, Годубина олар эки түңнеди көргүзүп, хей санарын атканнар.

Боодалга болгумиунүг киржикчилеринден 7 кижин ДОСААФ-тын адыгы нормазынын бириг чергенин дүжаазаннар. Ам болгумиунүг бүгү киржикчилери 1 болгаш 2-ги чергенин адыгы нормазын дүжаар дөсү боодалга белеткеллерин чедипшигнин чорудуп турарлар.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Тудуг бригадында

Уауг-Хем районунг Киров аттыг көдө ажил-агил артелинде өш Төмүр бригадалан тудуг бригадаын тудуп планын чедипшигнин күүсөдир дөсү организастыг ажилдап турар. Бригада майнын баштайгы чартыгына чедир чурттаганын 5 бажынарнын тудуп дооспушаан, 10 бажынарнын ханазын салган, эртен чылды чедир кылдырмаан 14 бажынарнын кышларын, херимнерин четкелеп кылган, база трактор бригадалыгта 2 бажычыгаштарын септеп берген. Тудуг бригаданын бир бөлүгү майнын эгенине чедир 800 баш шөк маз кирер 2 кажанын тудуп дооска. Кара-Буулуга тудур 2 кажанын мяхын чер агычте дажылаан. Туурагуларын бир бөлүгү пилорамала ажилдап турар, апрель айда 135 кубометр мях дилген, мьялгыя колхозчуларга 20 кубометр мяхты база дилип бергенер. Д. ЧАМЗЫРЫН.

Тракторист Хомушка Идамчан

Дугуйлар таптап басып каан, оларнын сырыг ышкаш истери хөлетине берген калык орукун ол-бо талаанында чарлыг дөсөм шөк «АТЗ-НАТИ» деп трактор үшкү скоросты-биле тараа чаштырып чоруп турган. Ол чамдыкта көзүдөйи барып, чамдыкта колхоз төвчине чоккушаан кээп, ууш шөкде өргүлп чоруп-ла турган.

Көжээ апарган. Хун дг артычче ажитыг берген. Хемчин бажынын тайгалары стуренин, улам-на бедий берген кестип органныр. Айнын бүдүртүп чырып ховуну шыва алган. Какнарактар ам ыраа-вастай бергенер. Ол дүшта селжалкар сөөрткөн трактор хову тургаанта чедип келгеш, оожук доктаай берди.

Анаа турган уауг: «Хомушка чедип келди» — дили бергенер. Тракторуну кабылнын штинден кара хүрен шырайлыг, бичежек боттуг эр үнүп келген.

Трактористер көжээ-ле удуу, оларнын ачындында бистин колхоз тараа культураларын чажып тарымын 10 ажил хүнүнде 105 хуу кылдыр күүсеткен—деп, колхоз даргазы Кунгаа биссе чулаалаан.

Тракторист моторуну ажилдаарын соцадшып, бистер-биле медилешти.

— Бүгү чөпө гектарын чаштырып кааптың? — деп, райондан келген төлөөлекчи өш өн айттырды.

— Загчегде 57 ганы аптың—деп, демгииз дончу харыладың.

Дораан-на техниктиг көрүдө эгелээш. Механизаторлар тракторун оон-моон үглей-ле бергенер. Кынар чүдүлүг күткүш, машинаын үзөп чагаш, чаа эөлөгенин кижилери ол-ла трактор-биле тараа шөдүчө чорушаан.

Бай-Тайга районунг «Дөң-Терек» колхозта МТС-тиң дөре ажилдыг трактор бригадалыгына хүндүсүк, дүнеки эөлчегериниң солчуп ап турганын индыг болган.

Тракторист чунуп, кеңенин алмыра билек, оларнын-биле чуугаажыр херектиг болгонда анаа келгеш, айттырдымыс:

Чугааажыксыан хөрөжөвис бар, силерге шантык болбас ирги бе?

— Кайын индыг боор. Силерин диннап тур мен—дөс. Чуугаажыг эгелөөш бис. Чүндү-даа жургунда ону Хомушка Идамчан Струнович дээр-дир деп билип алган бис. Оон ынай ол беш уруугаарлык, үжөн беш харлыг-дыр дөсүн база биске билдинген.

Ажилга мергежи өөрөгениниң дугайында айттырдымыс ол мынчаар харылаан.

— Трактор куругта өөренип көрбөөш мен. «Дөң-Терек» колхозка 1949 чылда

кирген мен. Шаадан тура-ла дарганнарынга ынак кижин мен. 1950 чылда МТС-ке дарган боом ажилдап кирген, тракторга өөренип алган мен.

Тракторист көзөк додантам, ховуда ажилдап турар тракторунуң даажын дил-палаал калкыш, чуугаазын база катип уламчылаан.

—1950 чылдын октябры айнын эгенинде МТС-ке трактор куруг ажитыгтыглан. Тракторга өөрениксөөш, МТС директорунга мен өөрөдирин дилеп билдириникин бижидим. «Силерин өөрөдир эгелээр дөсөргө, дарганнаар кижин чок апаар-дыр. Бот өөрөдирге-биле чедип алкырыларын сүмөлдөвис» дөс.

«Хей-ле билдириникин бижипкен эвес мен бе, трактор нарын эг-тир, ол канч-даа мөсөн солтап турар демкериерин ышкаш эвес-ле болгай» деп, көзөк мунчулгай-даа мен. Илчалаажок, механик Делег-оол, тракторист Дөңтрак болгаш өскө-даа эштерин дуузын-биле 1951 чылдын чаа-зында шыгалдаан туткаш, бот-өөрөдирге-биле күзөлик чедип келген мен».

«Дөң-Терек» колхозунун дөсөк ховууга Хомушка күчүлүг тракторуну башкарып чедип келген. Мындаа алганы № 14 трактору 4 чылдарын иштинде капитал септеле чөкө ажилдап келген. Ол ааа онлашкан планын үргүлчү ажыр күүсөдир турар. Эртен чылын чер андарылаанын болгаш тарааны чажып тарымынын планын 115 хуу күүсеткен.

«Тракторуну чамык кезектери үрөп бөөргө, МТС-тиң механиктерин тургаш, кылдырмак, чаа кезектер манаар дикжирге, бистин Хомушкаус ону диннаар эвес, дарган кижин болгаш-ла мындг боор, бот кылда шаап аар болгай»—деп, партия эге оргназациянын секретары өш Чыбыа чуугаалаан.

Хомушка Идамчан ам трактор бригаданын бригадирин болгаш уауг тракторист. Эртен чылын оон трактор бригаданын чакы тарылганы 10 ажил хүнеринде дооскаш, районда бир дугаар черин алган болгаш чайг чер андарылаанын планын 107 хуу күүсеткен.

Эш Идамчантыг бригадаын бо чылын апрель 30-те тарып эгелөөш. Кожулауг үш трактор селжалдары-биле 16 ажил шаптарынын тургузууда 73 гектарын чаштырып турган, оон түңнелинде тараа культураларынн чажып тарымы планын ажыр күүсеткенген.

Техникаын бүдүрүчүлүг ажилдаар талааны-биле болуун ажилын өш Хомушка мынчаар чуугаалаан:

— Чүгө тракторга эвес, харын көдө

ажыл-агилынн бүгү машиналарынга, тарылга үезинде селжалкарга камныг болур херек. Эөлчөк санадыг техниктиг ажаалда бисте хоолду апарган. Машиналарын ашпаар, үзөөр, одалга болгаш суг дамчыла-газын өки хынаар, ылагыш тракторуну болгаш кожууда херекселдеринин арыг-шеверин хайгаарар турарын тергини чүгү-ла.

Техниктиг ажаалданы чорулар үеде агрегатта ажилдап турар кижилерин боттарынын черлеринге ылап, ишын тургузуу турар бис, кичнаарга агрегаттыг ажилдакчы бирүүгү техниктиг ажаалдын үезинде ол чүпү кылдырын билер. Боум уауг тракторист болганда тракторун келелдиркичизин, магнетонду база көрбөртүрүнү ажилын хынап турар мен. Бо талааны-биле чүгө болдурун тракторуну өнес, бистин бригадада бар тракторларын хынап турар мен. Агрегат 4—5 шап ажилдаан соонда 15 минутта техниктиг көрүдө чорудуп турар бис. Мынчангаш дуу-руда иштинде биссе ийи техниктиг ажаалда болгаш ийи техниктиг көрүдө болуп турар.

Тракторунуң дөсөктерин шадун ишын хуваар чорук белик бүдүрүчүлүг ажилга база-ла чүгүлгө чүгү болур. Тракторунуң дөсөктерин шөдү дөрт болгаш оог дооразыг каа калык болуру улам таарымчалыг. Ону мынчаар белеткээрине гөдүк-биле киржи турар мен. Эргилиншигнин узуу шуг-уени камнап алымыга уауг журудулаан. Бир эвес эргилер чер кыска дүр болза, ол эргилер турган үеде артык шак-үе чарыгдынар апаар, ол чорукту тарылга эгелөөннүн өөр өөренип көрөн бис.

Эш Идамчан МТС-тин удурутулганын ишын негелдени тургусканын. Тарылга үезинде агрегатка артык кезектер бар турарын чедип алган. Эш Хомушка подшпникти күлүп билер, слесарь, товар мергежилдиг. «МТС-тин чамык механиктерин келгеш, чалкышан кылдыларын боу кылып шыдар кижин» деп колхозчулар болгаш МТС-тин ажилдакчылары чуугаалаан турарлар. Бо чылдын тарылгаында ол 485 гектар шөкө тараа культураларын чаштырып тараан болгаш 500 ажил гектар черини шыгып басырып илтирөөш. Хун-бүртүчүг ажил нормазына 250—300 хуу чедир күүсөдир турар.

Эртен чылын өш Хомушка Бүгү-эвилелдин көдө ажил-агил делегейинге будунан хамаарышса чыдагаан-биле барып шыдаван. Ол бо чылын чоругуру-биле белеткенип турар.

С. АЛЕЕТ.

Бай-Тайга район, «Дөң-Терек» колхоз.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Хову ажилын чедипшигнин күргүлчүлөп турар

ЧАА-ХӨД (Телефон-биле). Часы хову ажилында хынамчалыг белеткенишсаан, тарылганы организастыг чорутканында Чая-Тал районунг колхозчулары болгаш МТС-тин механизаторлары бо чылын чажып тарымы тараа культураларынн планын хуусаа бетинде ыракта ажыр күүсеткен. Агротехниктиг негелделер талааны-биле ажилдыг шыяары багай эвес болганын хыналда көргүсөкөн.

Болжөкчү ишчилериниң амгы кичтөөнгейи чайгы сугтарында, нога болгаш вартофель озуртулаанын, маа чөки культура-ларын тарылгааны улам калбартырычте уланган ажилдап турар. Чүгүлгө, мьялгыя бистин обласка чаа, бо чылын эгелөөш культура болуп кукурузын районун колхозтары 200 гектарга тарып.

Кукуруза тарылгазына белеткел база багай эвес чорутууган. Хөрөжүн экижидер, негелткөр уаабренелерин чылдырар болгаш шөдү хынамчалыг сугтарар дугайында кемчелер алдынган. Май 20-ге чедир инитин-биле 130 гектарга кукуруза тарыттыган, мьялгыя Молотов аттыг колхоз 57 гектарда, Сталин аттыг колхоз 26 гектарда чаккан, районун өскө-даа колхозтарында бо ажил калбарып турар. МТС-тин агрономары тарылга болгаш ишын, ажаалда талааны-биле өөрөдиргени ажил-ишке холбаштыр орғаннастап турар.

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Кукуруза тарылгазы Уауг-Хем районунг колхозтарында эгелөөш. Кукурузанын дербелчин-улангач ара-биле тарып турар. «Бүш-ажылдыг хөстү» көдө ажил-агил артели 32 гектарын, Ленин аттыг колхоз 64 гектарын, «Партиянын XIX съездин» колхоз 100 гектарын тараан. Болжоттар кукуруза тарылгазына «СБГ-6» деп селжалын болгаш кукуруза озуртуу тускай хол херекселдерин ажилдап турар.

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ТЕОРИЯНЫ ӨӨРЕНИП ТУРААРЛАГА ДУЗАЛАМЧЫ

Делегейнин ийги дайынынын соонда капитализмниң инити кризисинин ханылааны

В. И. Ленинниг тодаргайлаанын өзүгаар алдыга, империализм болза, капитализм көгүздөдүгенин дөсү болгаш сөөктү чалаы болуп турар. Ол дөсөргө, капитализмнин бүгү чөрдүдөдөрүн инити кызыгаштарыга чедирер, оог соонда тилкелгелги социалистг революция эгелөөр. XX чүс чылдын өгөнинде империализмнин бүгү чөрдүдөдөрүнн чидигенишигнин чорудулазында капитализмнин инити кризисинин үндөсүн стурары тургустууга, ол болза, делегейин бириг дайынынн үезинде эгелдөп болгаш бистин чуртувустуу капитализмни системалан хоролуп дүпкөөш үтүңелинде она калбарган.

Капитализмниң экономикаын үндөсүнөрин улам күштүү-биле силчип турар ажыр бүдүрүшкүңө хамаарышкан үе-үенин кризистеринин илгаштыр капитализмнин инити кризисин экономика-даа, политик-даа талааны-биле капитализмнин бүгү талаарын хаара тудуп турар.

Капитализмниң инити кризисинин үе-чадазында ажил-агилынн кошмак болгаш сандарлар турар капитализмниң системанын биле чергелештир ажил-агилынн көгүдүп болгаш чедип алдынын турар социалистг системаны түрүп турар. И. В. Сталинниң айтканын өзүгаар алдыга, ажил-агилынн ажитыг социалистг системаны боудуну догунаашкынынн факты-биле капитализмниң ири-чидымы тодаралыр көргүзүп, оог үндөсүнөрин божаналып турар. Бир талаанында, капитализмниң делегейде экономикаын системанын сандарашкыны, өскө талаанында, капитализмниң хоролуп дүшкөн ССРЭ баштаан чурттарын өшүп турар экономикаын күчүлүг капитализмниң инити кризисинин көсүдөдөдөрүн болгаш ханлылаашкынынн үндөсүн бо-луп турар.

Капитализмниң инити кризисинин үе-чадазында ажил-агилынн кошмак болгаш сандарлар турар капитализмниң системанын биле чергелештир ажил-агилынн көгүдүп болгаш чедип алдынын турар социалистг системаны түрүп турар. И. В. Сталинниң айтканын өзүгаар алдыга, ажил-агилынн ажитыг социалистг системаны боудуну догунаашкынынн факты-биле капитализмниң ири-чидымы тодаралыр көргүзүп, оог үндөсүнөрин божаналып турар. Бир талаанында, капитализмниң делегейде экономикаын системанын сандарашкыны, өскө талаанында, капитализмниң хоролуп дүшкөн ССРЭ баштаан чурттарын өшүп турар экономикаын күчүлүг капитализмниң инити кризисинин көсүдөдөдөрүн болгаш ханлылаашкынынн үндөсүн бо-луп турар.

Капитализмниң инити кризисинин үе-чадазында ажил-агилынн кошмак болгаш сандарлар турар капитализмниң системанын биле чергелештир ажил-агилынн көгүдүп болгаш чедип алдынын турар социалистг системаны түрүп турар. И. В. Сталинниң айтканын өзүгаар алдыга, ажил-агилынн ажитыг социалистг системаны боудуну догунаашкынынн факты-биле капитализмниң ири-чидымы тодаралыр көргүзүп, оог үндөсүнөрин божаналып турар. Бир талаанында, капитализмниң делегейде экономикаын системанын сандарашкыны, өскө талаанында, капитализмниң хоролуп дүшкөн ССРЭ баштаан чурттарын өшүп турар экономикаын күчүлүг капитализмниң инити кризисинин көсүдөдөдөрүн болгаш ханлылаашкынынн үндөсүн бо-луп турар.

Делегейнин ийи удурланышкан лагерлерге чарылганы Делегейин капитализмниң системанын инити кризисин боудун көгүздөдөдөргө ийи үе-чаданы эрткен. Капитализмниң инити кризисинин баштайгы үе-чадазы делегейин ийги дайыныга чедир үени хаара тудуп турар. Ол болза, делегейин бириг дайынынн бүдүзүңө капитализм чөрдүдөдөрүнн чидигенишигнин-биле, дайынын чылдарында капитализмни чурттарынн кошмакшынын-биле болгаш бистин чуртувустуу капитализмни системадан хоролуп дүжөргө чедирген Октябрьниң социалистг Уауг революциянынн тилкелгелги-биле холбаалыг.

Делегейин ийги дайынынн чылдарында, мьялгыя Европанын болгаш Азиянын уауг демократтыг чурттарынн делегейин капитализмни системанын хоролуп дүшкөнүнн түңнелинде капитализмниң инити кризисинин ийги үе-чаданы калбарган.

Ол чорук хамыктын мурнунда делегейин капитализмниң лагер-биле чергелештир социализмни болгаш демократиянын Совет Эвилелди баштаан делегей лагерин тургустууганын боудуну илгерилеп турар. Бир эвес делегейин ийги дайынында чедир Совет Эвилелди капитализмни хүрөөдөдөдөрүн дөсөргө кара-чыгы социалистг күрүнө болуп турган болза, ону делегейин агылаар чорук ам туулунга чедир уукулаттыган. Европанын болгаш Азиянын элөөн хей чурттары капитализмден шитирлиин-биле чарылган, мынчангаш Совет Эвилелиниң ак-сеткилдиг ажил-агилы дуулаамчыныга даанып алган, социализм тургузуушкунунун орунда дуруп алган.

Кылгата улуустун революциянынн тилкелгелги, Кылгата Уауг Республиканын тургустууганын болгаш уауг кылгата улуустун социализмни тургузуушкунунун орунда киргени социалистг лагеринн быжымын болгаш делегей капитализмниң кошмакшыныга кайгамчык уауг рөзүлү өйнаан. Албанынын, Болгариянын, Венгриянын, Польшанын, Румынанын, Чехословакиянын улустар социализмниң чедипшигнинн тургузуу турарлар. Сонгу Кореяда болгаш Вьетнамда чаа, хөстүт амьдылар эгелөөш. Чангыс аай, демократтыг болгаш тайбыгыг мьякшыдыг Германияг тургузуу дөсү демиселге немец улустун демократтыг күштеринин чөлөгениг болуп турар Герман Демократтыг Республиканын тургустууганын тайбыч болгаш демократия лагеринн шыларантай чедипшиг болган.

Мылчангаш инитилел системаларынн арасында күштериниң дөсүңгүңө социализмге ажитыг кылдыр үндөсүн өскөрлишик болган. Делегей байдалынын болгаш Совет чазактыг даштыкы полити-казынын дугайында ССРЭ-ниң Дөди Советиниң ийги сөөлөшүңө инетке кылдып тургаш, В. М. Молотовтуң чуугаалааны болза: «Дайын мурундагы үе-биле дөмөй-дөсөргө, капитализмниң, капитализмни агынынн тургуштарынын уауг суларан кошмакшынын болган деп чүвени хүлөө-лөшүп барып болур бе? Чок, инчан болбос. Ол өскөрлишиктер социализмге ажитыг кылдыр, демократтыг болгаш социалистг күштерге ажитыг кылдыр болган деп чүе чаа ылаар». Амгы үеде социалистг лагериниң тургузуу капитализмниң лагеринин чурттарынын тургуштарында тудук чок күштүг. Европанын човунун чартык хире кезин болгаш Азиянын чо-нуңуң чартында ин биче-ле өөшөш кезин ам социализмниң лагерге чурттап турарын чуугаалаарга-ла четчир. Социализмни лагеринин чурттары буругаар бүзүрдүг чоруп, боттарынын чаа күртүе болгаш инитилел тургузуу чедипшигнин быжылган, боттарынын улустарынн чагай байдалы болгаш культуранын бедийип турары база дыка чүгүлгө болуп турар.

КОЛОНИАЛДЫГ СИСТЕМАНЫҢ КРИЗИСНИҢ ХАНЫЛАШКЫНЫ

Делегейин ийги дайынынн соонда капитализмниң инити кризисинин ханылаашкынынн өң чүгүлө илгерөөшкөни-риниң бирөөш болза, империализмниң колониалдыг системанын кризисинин түңнелинде колониалдыг күрөөдөрүнн күштеринин кошмакшынын болган. Оң-биле кады дайын болза, колониалдыг болгаш хамаарылаалыг чурттарга капитализмниң болгаш улетпурнуң көгүздөдөдөрүн дүрдөктөгөн. Ол чорук империализмниң даралга ууру калык ажитыг массаларын баштап алган улам-на идепкейлиг демисежин турар пролетариаттыг өзүдөсүн боудурун. Колония болгаш хамаарылаалыг чурттарда капитализмниң көгүздөдөдөрүн даштыкы рынокка ол чурттарынн идепкейлиг чоругу-нун күштөгөнінин түңнели болган. Ол болза, колониаларын болгаш метрополи-ларынн арасында чөрдүдөдөрүнн чидигенишигине чедирген, ол чорук империализмниң колониалдыг тургуштарыны дыка кошканын турар.

Империализмниң колониалдыг система-зынын кризисинин ханылаашкынынн оон ынай Азияда Индия, Бирма, Индонезия чергелдиг индыг элөөн хей өң улуг колония чурттарын национал хамаарышса чорукту чедип алганын-биле тодаргайлаанынн түрүп.

Империализмниң колониалдыг система-зынын эгелей берген буураашкыны колониалдыг көчүдөдөрүнн казынынын аажок чымрып келгенин айттып турар.

Делегейин капитализмниң рыногун камырлаашкынын болгаш экономика-нын милитаризациянын байдалдарында өң хей ажил-көччөк дөсө монполиалар болза, колониаларын даргаар чорукту күштөдөрүнн орунда туруп алганнар. Европа чурттарынын колониалдыгыне Америка капитализмни шуртуукуу колониаларын улустарын мөчүртү чорукту улам-на күштөдөрүн турар. Колония болгаш хамаарылаалыг чурттарынн экономика ханы буураашкынын байдалында турар. Империализмни күрөөдөр болза, техника болгаш экономика талааны-биле хамаарышса чорукту үндөсүн болуп турар аар улестирүүгө көгүздөдөдөрүн колониалдыг болгаш хамаарылаалыг чурттарга болдуруаны күзөп турарлар. Мөңөдөдөдөрүнн капитал колониаларын чоңун түргөдөгө болгаш өргө-мөдөл чок чорукка таварыштырылсаан, делегейин капитализмни рыногунга улестирүүгө чыгарыны саягарынын байдалын басырып турар. Ол бүгү болза, капитализмни чурттарынн экономикаында она аар-берге саядарыг

О. МУНЗУН.

